

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ТРУДОВИЯ ТРАВМАТИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ И В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Лидия Христова, Борил Ташев, Каролина Любомирова

COMPARATIVE ANALYSIS OF WORKPLACE ACCIDENTS IN BULGARIA AND IN THE EUROPEAN UNION

Lidia Hristova, Boril Tashev, Karolina Lyubomirova

Резюме: Сред водещите приоритети на държавата е опазването на живота, здравето и работоспособността на работещите хора, които генерират богатата и осигуряват живота на нетрудоспособната част от населението. Работата е съществена част от човешкия живот, източник на доходи и възможности за удовлетворяване на духовните потребности и общуване. Тя осмисля битието, дава идентификация на личността и стимули за личностно израстване. Същевременно, обаче, всеки труд е свързан с рискове за здравето и дори за живота на трудещите се, като някои от тях са видими и добре известни и оттук често и до голяма степен предотвратими. Трудовите злополуки и професионалните болести са сред най-съществените здравни проблеми на обществото, защото са свързани с лични, семейни и обществени, материални и емоционални, негативни последици. За елиминирането на професионалната заболяемост и трудовия травматизъм е необходимо да се изяснят основните характеристики на трудовите злополуки, къде, при какви обстоятелства възникват. При изясняването на тези факти ще е възможно създаването на ефективни програми за тяхното намаляване.

Ключови думи: трудови злополуки, рискови фактори, отговорни лица, управление на риска

Summary: Among the leading priorities of the state is protecting the lives, health, and working capacity of working people, who generate wealth and ensure the lives of the disabled part of the population. Work is an essential part of human life, a source of income and opportunities for satisfying spiritual needs and communication. It also gives meaning to existence, provides identification of the personality and incentives for personal growth. At the same time, however, every job is associated with risks to the health and even the lives of workers, some of which are visible and well-known and therefore often and to a large extent preventable. Occupational accidents and occupational diseases are among the most significant health problems of society, because they are associated with personal, family and social, material and emotional, negative consequences. In order to eliminate occupational morbidity and occupational traumatism, it is necessary to clarify the main characteristics of occupational accidents, where and under what circumstances they occur. By clarifying these facts, it will be possible to create effective programs to reduce them.

Key words: occupational accidents, risk factors, responsible people, risk management

ОЦЕНКА НА ФУНКЦИОНИРАНЕТО И УВРЕЖДАНЕТО ПРИ ПАЦИЕНТИ СЪС ЗАБОЛЯВАНИЯ НА ГРЪБНАЧНИЯ СТЬЛБ

Владимир Пранджев, Росен Михайлов

ASSESSMENT OF FUNCTIONING AND DISABILITY IN PATIENTS WITH SPINE DISEASES

Vladimir Pranzhev, Rosen Mihaylov

Резюме: Оценката на функционирането и уврежданията при пациенти със заболявания на гръбначния стълб е от съществено значение за ефективното управление на тяхното здраве и социално благополучие. Използването на Методиката за оценка на здравния статус и уврежданията на Световната здравна организация 2.0 (МОЗСУ 2.0) предоставя цялостен и стандартизиран подход, който отчита не само медицинските аспекти, но и функционалните и социалните ограничения, пред които са изправени пациентите. Целта на настоящото проучване е анализира и оцени функционирането и уврежданията при пациенти със заболявания на гръбначния стълб чрез обобщените резултати на методиката МОЗСУ 2.0. Проучени, анализирани и оценени са същността, значението и приложението на методиката за оценка на здравния статус и уврежданията (МОЗСУ 2.0) на СЗО. Представени са най-тежките затруднения в шестте области на изследване при пациенти със заболявания на гръбначния стълб преди и след лечение. Направена е обобщена оценка от резултатите относно функционирането и уврежданията при респондентите чрез използваната методика.

Ключови думи: оценка, функциониране, увреждания, гръбначен стълб, МОЗСУ 2.0

Summary: The assessment of functioning and disability in patients with spinal cord diseases is essential for the effective management of their health and social well-being. The use of the World Health Organization Health Status and Disability Assessment 2.0 (WHOHSDA 2.0) provides a comprehensive and standardized approach that takes into account not only medical aspects, but also the functional and social limitations faced by patients. The aim of this study is to analyze and assess functioning and disability in patients with spinal cord diseases using the summarized results of the WHOHSDA 2.0 methodology. The essence, significance and application of the WHOHSDA 2.0 methodology were studied, analyzed and evaluated. The most severe difficulties in the six areas of study in patients with spinal cord diseases before and after treatment were presented. A summary assessment of the results regarding functioning and disability in the respondents was made using the methodology used.

Key words: assessment, functioning, disabilities, spine, WHO 2.0

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОСИГУРЯВАНЕТО НА ИНТЕГРИРАНИ ЗДРАВНИ И ДЪЛГОСРОЧНИ ГРИЖИ ЗА ВЪЗРАСТНИ ХОРА В БЪЛГАРИЯ

Симеон Славчев, Боряна Борисова

CHALLENGES TO THE PROVISION OF INTEGRATED HEALTH AND LONG-TERM CARE FOR OLDER PEOPLE IN BULGARIA

Simeon Slavchev, Boryana Borisova

Резюме: През последното десетилетие здравеопазването е изправено пред предизвикателството на застаряващото население и нарастващото значение на дългосрочните грижи. Европейските страни насочват все повече ресурси към тази система. Неблагоприятната демографска картина в България води до увеличаване на възрастните хора, нуждаещи се от социална подкрепа. Осигуряването на качествени и устойчиви здравни и дългосрочни грижи е ключов елемент от социалната защита. Основното предизвикателство е осигуряване на добро качество на живот чрез интегрирана политика, адресираща медицинските, психологическите и социалните нужди. Деинституционализацията се реализира чрез предоставяне на услуги в общността. Иновациите в здравеопазването са важни за устойчивостта на здравния сектор. Необходимо е участие на държавните институции от здравеопазването, социалната политика и икономиката за осигуряване на достъпни услуги през целия период на нужда от подкрепа.

Ключови думи: интегрирани грижи, медико-социална помощ, дългосрочни грижи, социална политика, качество на живот.

Summary: Over the past decade, healthcare has faced the challenge of an aging population and the growing importance of long-term care. European countries are directing more resources to this system. The unfavorable demographic picture in Bulgaria leads to an increase in elderly people needing social support. Providing quality and sustainable health and long-term care is a key element of social protection. The main challenge is ensuring good quality of life through an integrated policy addressing medical, psychological, and social needs. Deinstitutionalization is being implemented through community services. Healthcare innovations are important for the sustainability of the health sector. Participation of state institutions from healthcare, social policy, and economy is necessary to ensure accessible services throughout the entire period of need for support.

Key words: integrated care, medical-social care, long-term care, social policy, quality of life.

ПРОУЧВАНЕ ЗА СЪДЪРЖАНИЕ НА НИТРАТИ КАТО ЗАМЪРСИТЕЛ В ДЕТСКИ ХРАНИ

Светла Петрова, Валентина Христова – Багдасарян, Антон Тачев

STUDY ON NITRATE CONTENT AS A CONTAMINANT IN BABY FOOD

Svetla Petrova, Valentina Hristova-Bagdasaryan, Anton Tachev

Резюме: Консумацията на детски храни от преработени плодове и зеленчуци се увеличила в последните години. В този вид храни е възможно да бъде установено съдържание на нитрати като замърсител, вследствие употребата на торове в селското стопанство за подхранване на почвата и увеличаване на плодовитостта ѝ. Попадайки в организма биологически инертните нитрати се редуцират до нитрити, които водят до метхемоглобинемия. Нитритите се преобразуват до токсичните N-нитрозамини, класифицирани от IARC като канцерогени. Съгласно европейското законодателство максимално допустимите количества в храните е до 200 mg нитрати/kg детски храни и преработени храни на зърнена основа за кърмачета и малки деца. Целта на настоящата работа е анализ на детски храни за бебета и малки деца за съдържание на нитрати. За определяне на нитратите в продукти от преработени плодове и зеленчуци е използван стандартизиран метод БДС EN 12014-2:2018 с високоефективна течна хроматография с UV детекция. При всички анализирани проби се наблюдава съдържание на нитрати. Съгласно европейското законодателство резултатите са под максимално допустимото количество.

Ключови думи: нитрати, нитрити, детски преработени храни, пюрета, HPLC – UV метод

Summary: In recent years, the consumption of baby food made from processed fruits and vegetables has increased. In this type of food, it is possible to detect nitrate content as a contaminant, as a result of the use of fertilizers in agriculture to nourish the soil and increase its fertility. When entering the body, biological inert nitrates are reduced to nitrites, which lead to a state of methemoglobinemia. Nitrites are converted into N-nitrosamines, classified by the IARC as carcinogens. According to European legislation, the maximum permissible amount of nitrates in food is up to 200 mg nitrates/kg of baby and processed cereal-based foods for infants and young children. The aim of this work is to analyze baby foods for infants and young children for nitrate content. For the determination of nitrates in processed fruits and vegetables, a standardized BDS EN 12014-2:2018 liquid chromatographic method with UV detection was used. All analyzed samples were found to contain nitrates. According to European legislation, the results are below the maximum permissible amount for nitrates.

Key words: nitrates, nitrites, children's processed foods, purees, HPLC - UV method

ДИГИТАЛНИ ТЕХНОЛОГИИ, ПСИХИЧНО ЗДРАВЕ И СОЦИАЛНИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ: РИСКОВЕ, ЗАВИСИМОСТИ И УПРАВЛЕНИЕ НА ЕКРАННОТО ВРЕМЕ

Симеон Славчев, Елисавета Петрова-Джеретто, Николета Левенти

DIGITAL TECHNOLOGIES, MENTAL HEALTH AND SOCIAL RELATIONSHIPS: RISKS, DEPENDENCIES AND SCREEN TIME MANAGEMENT Simeon Slavchev, Elisaveta Petrova-Geretto, Nikoleta Leventi

Резюме: *Дигиталните технологии оказват все по-голямо влияние върху психичното и емоционалното здраве на различни възрастови групи. В този обзор се анализират когнитивно-психологическите аспекти на използването на цифрови технологии, механизмите на внимание и разсейване, невронната основа на дигиталното поведение, проявите на дигитална зависимост и ролята на дигиталната култура в социалните взаимоотношения. Представени са международни препоръки за мониторинг и ефективно управление на екранното време, базирани на актуални научни източници от водещи международни организации и публикации.*

Ключови думи: *дигитални технологии, психично здраве, дигитална зависимост, екранно време, дигитална култура, когнитивни аспекти*

Summary: *Digital technologies are increasingly impacting the mental and emotional health of different age groups. This review analyzes the cognitive-psychological aspects of digital technology use, mechanisms of attention and distraction, the neural basis of digital behavior, manifestations of digital addiction, and the role of digital culture in social relationships. International recommendations for monitoring and effectively managing screen time are presented, based on up-to-date research from leading international organizations and publications.*

Key words: *digital technologies, mental health, digital addiction, screen time, digital culture, cognitive aspects*

**ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИ В
ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО**
Йосиф Йосифов

**OPPORTUNITIES FOR IMPLEMENTING BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES IN
HEALTHCARE**
Yosif Yosifov

Резюме: Проучването изследва и анализира възможностите за внедряване на блокчейн технологии в здравеопазването. Извършен е преглед на научната литература в академичните бази данни – Google Scholar, Academic Search и EBSCO Publishing по ключови думи „blockchain implementation in healthcare“. Идентифицирани са $n=16$ бр. статии, които са свързани с разглежданата тематика. Резултатите и анализът на възможното приложение на блокчейн технологиите в здравеопазването са разгледани по метода на социалния избор.

Ключови думи: блокчейн, електронни здравни досиета, системи за съхранение, здравеопазване.

Summary: The study investigates and analyzes the possibilities for implementing blockchain technologies in healthcare. A review of the scientific literature in academic databases – Google Scholar, Academic Search and EBSCO Publishing was conducted using the keywords “blockchain implementation in healthcare”. A total of 16 articles were identified that are related to the topic under consideration. The results and analysis of the possible application of blockchain technologies in healthcare were examined using the social choice method.

Key words: blockchain, electronic health records, data storage systems, healthcare.

ЛИЧНИТЕ ПРЕДПАЗНИ СРЕДСТВА – ЕЛЕМЕНТ ОТ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ РИСК НА РАБОТНОТО МЯСТО

Каролина Любомирова, Борил Ташев, Лидия Христова, Мери Христамян

PERSONAL PROTECTIVE EQUIPMENT- ELEMENT OF THE HEALTH RISK MANAGEMENT AT THE WORKPLACE

Karolina Lyubomirova, Boril Tashev, Lidia Hristova, Meri Hristamyan

Резюме: Личните предпазни средства (ЛПС) са важна част от мерките за гарантиране на здравето и безопасността при работа. Необходимо е обаче, добро познаване на нормативните изисквания за качеството и специфичните характеристики на различните видове ЛПС, отговорно отношение на работодателите и подходящо обучение на работещите за използването им. Това ще допринесе за цялостен подход в управлението на здравния риск на работното място и съответно ще намали броя на пострадалиите от трудови злополуки и професионални заболявания.

Ключови думи: лични предпазни средства, нормативни документи, изисквания за качество, управление на здравния риск на работното място

Summary: Personal protective equipment (PPE) is an important part of the measures which guarantee the health and safety at work. However, it is necessary good knowledge of the legislation, quality assurance, the characteristics of the different types of PPE, employers' responsibility and adequate training the workers. This will contribute to the whole approach in the health risk management at the workplace and will reduce the number of the victims of accidents and occupational diseases.

Key words: personal protective equipment, legislation, quality assurance, health risk management at the workplace

МЯСТОТО НА ЕХОГРАФИЯТА В СКРИНИНГА И РАННАТА ДИАГНОСТИКА НА ТИРЕОИДНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ В ПЪРВИЧНАТА МЕДИЦИНСКА ПРАКТИКА

Анабела Главанова, Цветелина Валентинова

THE PLACE OF ULTRASONOGRAPHY IN SCREENING AND EARLY DIAGNOSIS OF THYROID DISEASES IN PRIMARY MEDICAL PRACTICE

Anabela Glavanova, Tsvetelina Valentinova

Резюме: Настоящата статия има за цел да анализира честотата на заболяванията на щитовидната жлеза, рисковите фактори за тяхното възникване, ползите от ехографията на щитовидна жлеза в първичната медицинска практика и възможностите за ехографски скрининг на тиреоидната патология. Тиреоидната патология засяга 5-10% от световното население. Тиреоидните нарушения засягат хора от всички възрастови групи, като са по-чести с напредване на възрастта и при жените. Основните рискови фактори за развитие на заболявания на щитовидната жлеза са затлъстяването, стреса и тютюнопушенето.

Употребата на ехография в първичните медицински практики (ПМП) в различните държави варира от по-малко от 1% в Австрия, Дания, Испания и Швеция до 45% в Германия и 67% в Гренландия.

Ключови думи: щитовидна жлеза, първична медицинска помощ, ехография

Summary: This article aims to analyze the prevalence of thyroid diseases, risk factors for their occurrence, the benefits of thyroid ultrasonography in primary care practice, and the possibilities for ultrasonographic screening of thyroid pathology.

Thyroid pathology affects 5-10% of the world population. Thyroid disorders affect people of all age groups, being more common with increasing age and in women. The main risk factors for the development of thyroid diseases are obesity, stress and smoking.

The use of ultrasonography in primary care practices (PCPs) in different countries varies from less than 1% in Austria, Denmark, Spain and Sweden to 45% in Germany and 67% in Greenland.

Key words: thyroid gland, primary medical practice, ultrasound

**ЛЕКАРИТЕ ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО –
В ПРЕДНАТА ЛИНИЯ НА МОДЕРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ**

Диана Рангелова, Александрина Воденичарова, Наталия Щерева-Николова

**DOCTORS DURING THE RENAISSANCE –
IN THE FRONT LINE OF MODERN EDUCATION**

Diana Rangelova, Alexandrina Vodenitcharova, Natalia Shtereva-Nikolova

Резюме: Възраждането е време, в което се появява идеята за нация. За народите, които са под владичеството на империи, както е на Балканския полуостров, пътят ѝ на осъществяването ѝ като независима държава е по-труден и закъснял с няколко века спрямо Централна и Западна Европа. Основният инструмент, чрез който се постига тази независимост, е образоването на населението и излъчването на интелектуален елит, който да защитава обществените каузи. Това е свързващата верига между всички останали сфери на модерното в българското общество – изграждане на училищна мрежа, реформи в книжовния език, поява на печат, издаване на учебници, вестници, литература, борба за църковна независимост. В тези процеси основни фигури са българските лекари. Те не само започват своето развитие като учители, но и създават и управляват училища, преподават в университети, осигуряват стипендии за българите, даряват пари, автори са на учебници и учебни програми.

Ключови думи: Българско възраждане, модерно образование, медици.

Summary: The Renaissance was a time in which the idea of nation emerged. For peoples under the obedience of empires, as in the Balkan Peninsula, its path to realization as an independent state was more difficult and delayed by several centuries compared to Central and Western Europe. The main instrument through which this independence was achieved was the education of the population and the emanation, through education, of an intellectual elite to champion public causes. This is the linking chain between all other spheres of modernity in Bulgarian society - the building of a school network, reforms in the literary language, the emergence of printing, the publication of textbooks, newspapers, literature, the struggle for ecclesiastical independence. In these processes the main figures were Bulgarian doctors. They not only began their development as teachers, but also established and managed schools, taught at universities, provided scholarships for Bulgarians, donated money, authored textbooks and scholars programs.

Key words: Bulgarian Revival, modern education, doctors.